

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vojtěcha Šimíčka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaje) a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelů **1) J. M.**, a **2) J. K.**, zastoupených advokátem JUDr. Ervínem Perthenem, MBA, sídlem Velké náměstí 135/19, Hradec Králové, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2020 č. j. 28 Cdo 1613/2020-447 a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 23. května 2019 č. j. 23 Co 432/2018-339, za účasti **Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích** jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2020 č. j. 28 Cdo 1613/2020-447 a rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 23. května 2019 č. j. 23 Co 432/2018-339 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2020 č. j. 28 Cdo 1613/2020-447 a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 23. května 2019 č. j. 23 Co 432/2018-339 se ruší.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelé domáhají zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jejich právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), resp. právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti a spisu vedeného Okresním soudem v Pardubicích (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 27 C 151/2016, který si Ústavní soud vyžádal za účelem posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti, vyplývají následující skutečnosti. Stěžovatelé se žalobou podanou u okresního soudu domáhali, aby jim žalovaní 1) E. N., 2) M. P. a 3) M. B. zaplatili společně a nerozdílně částku 1 720 000 Kč z titulu náhrady škody a vydání bezdůvodného obohacení. První žalovaná spolu se třetím žalovaným, který jednal na základě plné moci udělené druhým žalovaným, nabízeli počátkem roku 2014 k prodeji pozemek a stavbu v katastrálním území N. J. (dále jen „předmětné nemovitosti“), které byly v podílovém spoluvlastnictví první žalované a druhého žalovaného. Při uzavření kupní smlouvy přitom první žalovaná se třetím žalovaným zamlčeli stěžovatelům skutečnost, že proti druhému žalovanému bylo vedeno trestní stíhání pro trestný čin vraždy, která měla být spáchána v předmětné

nemovitosti (rodinném domě). Poté, co stěžovatelé uhradili část kupní ceny ve výši 1 720 000 Kč, rozhodl Katastrální úřad pro Pardubický kraj o zamítnutí návrhu na vklad vlastnického práva stěžovatelů k předmětným nemovitostem do katastru nemovitostí, protože předběžným opatřením okresního soudu ze dne 21. 11. 2014 bylo druhému žalovanému k návrhu pozůstalých po zavražděné K. K. zakázáno disponovat s jeho spoluvlastnickým podílem na předmětných nemovitostech, čímž kupní smlouva pro nemožnost plnění zanikla.

3. Rozsudkem ze dne 10. 5. 2018 č. j. 27 C 151/2016-202 uložil okresní soud první žalované a druhému žalovanému povinnost zaplatit stěžovatelům společně a nerozdílně částku 1 720 000 Kč (I. výrok) a povinnost k náhradě nákladů řízení ve výši 341 630,70 Kč (III. výrok). Návrh stěžovatelů, aby spolu s nimi byl k zaplacení částky společně a nerozdílně zavázán též třetí žalovaný, okresní soud zamítl (II. výrok). Z dokazování vyplynulo, že stěžovatelům „vznikla škoda v žalované výši i to, že žalovaní 1 a 3 porušili povinnost jednat v právním styku poctivě. Připojeným spisem Policie ČR, Krajského ředitelství policie Pardubického kraje č. j. KRPE-36196-62/TC-2015-170681, bylo prokázáno, že žalovaní 1 a 3 věděli o trestním stíhání žalovaného 2 a o tom, že byl vzat do vazby, kde ho žalovaný 3 dokonce navštívil kvůli udělení plné moci. Připojeným spisem Policie ČR a výpovědí paní H. bylo dokonce prokázáno, že když okrajově přišla řeč na dalšího spoluvlastníka předmětných nemovitostí, žalovaného 2, tak žalovaný pan B. odpovídal, že je pracovně vytížen“ (bod 34 odůvodnění). Okresní soud dospěl k závěru, že předmětná kupní smlouva pro následnou nemožnost plnění zanikla podle § 2006 a 2007 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“).

4. Okresní soud dospěl k závěru, že první žalovaná a druhý žalovaný se platbou od stěžovatelů bezdůvodně obohatili o částku 1 720 000 Kč. Ti byli „na základě smlouvy o poskytnutí hypotečního úvěru ze dne 21. 2. 2013, podle které jim byl poskytnut hypoteční úvěr ve výši 1 699 000 Kč, povinni plnit splátky úvěru Hypoteční bance, a. s. společně a nerozdílně. Žalobci proto zaplacením částky ve výši 1 720 000 Kč plnili to, co byli povinni plnit žalovaní 1 a 2 společně a nerozdílně. Kdyby nebylo tohoto plnění, mohla by se banka dožadovat zaplacení dluhu po kterémkoli ze žalovaných 1 a 2, proto soud žalobě vůči žalovaným 1 a 2 v plném rozsahu vyhověl a uložil jim povinnost zaplatit žalobcům žalovanou částku společně a nerozdílně“ (bod 32 odůvodnění). U třetího žalovaného však okresní soud neshledal příčinnou souvislost mezi jeho jednáním a vznikem škody. Okresní soud zdůraznil, že „ke vzniku škody došlo shodou pro žalobce nepříznivých okolností, které ve výsledku vedly k tomu, že těsně před uzavřením kupní smlouvy dne 30. 10. 2014, která však mohla být uzavřena již dne 22. 10. 2014 ..., byl žalovaný 2 dne 21. 10. 2014 nepravomocně odsouzen mj. i k náhradě nemajetkové újmy v celkové výši 5 000 000 Kč vůči pozůstalým po zavražděné slečně K. K. Těsně před povolením vkladu vlastnického práva žalobců do katastru nemovitostí pak tito pozůstalí podali dne 20. 11. 2014 návrh na vydání předběžného opatření zakazujícího disponovat žalovanému 2 s jeho spoluvlastnickým podílem a soud tomuto návrhu předběžným opatřením vyhověl. Žalobci mezitím již část kupní ceny uhradili přímo Hypoteční bance, a. s. Pokud by se žalobci chovali obezřetněji, nespolehnali jen na informace o předmětných nemovitostech od žalovaných a zjišťovali si je z jiných zdrojů, a zejména pokud by kupní smlouvu uzavřeli obvyklým způsobem tak, že by celá kupní cena byla hrazena prostřednictvím úschovy (notářské, advokátní, bankovní), škoda v žalované výši by nevznikla“ (bod 35 odůvodnění).

5. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích rozsudkem ze dne 23. 5. 2019 č. j. 23 Co 432/2018-339 v části I. a II. výroku rozsudku okresního soudu řízení zastavil v rozsahu částky 258 000 Kč, a to v důsledku zpětvzetí části žaloby, neboť první žalovaná tuto částku zaplatila stěžovatelům. Dále krajský soud podle § 220 odst. 1 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, změnil rozsudek okresního soudu ohledně

vydání bezdůvodného obohacení, které uložil vydat pouze druhému žalovanému, a to každému ze stěžovatelů v rozsahu jedné poloviny (tj. v částce 731 000 Kč), a zamítl požadavek stěžovatelů na vydání zbývající části bezdůvodného obohacení v rozsahu částky 1 462 000 Kč vůči první žalované. Současně potvrdil výrok rozsudku okresního soudu, kterým byl zamítnut nárok stěžovatelů vůči třetímu žalovanému.

6. V odůvodnění rozsudku krajský soud uvedl, že „*nesdílí právní názor okresního soudu spočívající v tom, že by k vydání bezdůvodného obohacení byli 1. žalovaná a 2. žalovaný zavázáni společně a nerozdílně. Zákonná úprava vychází u společných dluhů (pohledávek), jejichž předmětem je dělitelné plnění, zásadně z odpovědnosti dlužníka (oprávněnosti věřitele k přijetí plnění) jen za svůj díl (svého dílu), ledaže smlouva, zákon nebo rozhodnutí soudu stanoví jinak*“ (bod 33). Porušení právní povinnosti první žalovanou a třetím žalovaným nemohlo stěžovatelům způsobit škodu, neboť šlo „*o informaci o vlastnosti domu, která by vedla k vadnosti plnění, pro niž mohli žalobci žádat slevu z kupní ceny nebo odstoupit od smlouvy*“. Stěžovatelé si navíc počínali neobezřetně, když nevyužili advokátní nebo notářské úschovy. Krajský soud zdůraznil, že ke škodě došlo shodou okolností. K odpovědnosti třetího žalovaného krajský soud v kontextu § 2950 o. z. poukázal na to, že „*v řízení bylo prokázáno, že odměnu za zprostředkování úvěru žalobcům vyplatila 3. žalovanému Hypoteční banka, a. s., a nikoliv žalobci. Nelze tak dovodit, že by 3. žalovaný poskytoval žalobcům zprostředkování úvěru za odměnu. Nelze dále ani uzavřít, že by jím poskytnutá rada byla objektivně škodlivá v době svého poskytnutí... Nelze shledat odpovědnost 3. žalovaného ani za poskytnutí rady jako nekvalifikované osoby dle § 2950 o. z. Zde zákon nevyžaduje, aby rada či informace byla škodlivá sama o sobě, ale vyžaduje vědomost škůdce o tom, že radou či informací může způsobit újmu. Na straně škůdce se vyžaduje zavinění, a to alespoň nepřímého úmyslu...*“, který nebyl naplněn (bod 37). Stěžovatelé navíc původně požadovali po žalovaných slevu z kupní ceny ve výši 500 000 Kč, což je v rozporu s jejich žalobním tvrzením, že kdyby měli k dispozici „*zatajené*“ informace, ke koupi by nepřistoupili.

7. Proti rozsudku krajského soudu podali dovolání stěžovatelé a druhý žalovaný. Dovolání druhého žalovaného Nejvyšší soud odmítl, neboť neobsahovalo vymezení předpokladů jeho přípustnosti (str. 4 odůvodnění). Dovolání stěžovatelů Nejvyšší soud odmítl s odůvodněním, že se krajský soud neodchýlil od ustálené judikatury Nejvyššího soudu. Dovolávají-li se stěžovatelé solidární povinnosti první žalované a druhého žalovaného k vydání bezdůvodného obohacení, pak tím „*v zásadě (nesprávně) popírají existenci skutkové podstaty bezdůvodného obohacení (dodatečné odpadnutí právního důvodu k plnění pro nemožnost plnění), kterou vyličením pro věc rozhodných skutečností ve svém žalobním žádání vymezili*“. K odpovědnosti první žalované a třetího žalovaného za škodu Nejvyšší soud uvedl, že do řetězce příčin mezi porušením povinnosti počínat si poctivě a vznikem škody (zánikem závazku z kupní smlouvy pro nemožnost plnění), vstoupila na jejich jednání nezávislá skutečnost v podobě návrhu třetích osob na vydání předběžného opatření zakazujícího druhému žalovanému disponovat s jeho spoluvlastnickým podílem na nemovitostech. Tuto rozhodující skutečnost však žalovaní „*nemohli předpokládat*“ (str. 7 odůvodnění). Otázku příčinné souvislosti a vzniku škody pak krajský soud ve svém důsledku vyřešil v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud dále považoval za vhodné uvést, že stěžovatelé „*sice do vymezené právní otázky týkající se příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním žalovaných 1) a 3) a vznikem škody vtělili i požadavek na určení podílu žalovaného 3), jenž by zakládal jeho odpovědnost za způsobenou škodu, nicméně takto vymezenou dílčí otázku nedoprovodili (na rozdíl od posouzení otázky příčinné souvislosti) žádnou dovolací argumentací. Pro řešení takové dílčí otázky by dovolání beztak nebylo přípustné, neboť jako otázka dílčí je (v poměrech projednávané věci) obsažena v obecnější otázce přerušeného řetězce příčin mezi protiprávním jednáním a vznikem škody, jež*

je rozhodovací praxí Nejvyššího soudu již konstantně řešena, a odvolací soud se od přijatých konkluzí nijak neodchýlil. Jestliže judikatura nabízí řešení otázky obecnějšího charakteru, nemá smysl, aby dovolací soud meritorně přezkoumával dovolatelem formulované otázky dílčí...“ (str. 7 až 8 odůvodnění). Odkazují-li dále stěžovatelé též na § 2995 o. z., k jeho použití nepředložili žádnou právní otázku, která by zakládala přípustnost dovolání.

II.

Argumentace stěžovatelů

8. Stěžovatelé rekapitulují průběh řízení před soudy a uvádějí, že ty svým postupem porušily jejich ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Zdůrazňují, že první žalovaná a třetí žalovaný jim vědomě zatajili informaci o tom, že druhý žalovaný v nemovitosti zavraždil třetí osobu, a tudíž bude s největší pravděpodobností předlužen pro povinnost nahradit nemajetkovou újmu pozůstalým. Šlo přitom o zásadní informaci, kterou kdyby stěžovatelé věděli, nepřistoupili by k uzavření kupní smlouvy o předmětné nemovitosti. Stěžovatelé přitom byli opakovaně ujišťováni, že druhý žalovaný se neúčastní jednání o uzavření kupní smlouvy z důvodu své pracovní vytíženosti. Toto jednání první žalované a třetího žalovaného je podle stěžovatelů nepoctivé a v rozporu s dobrými mravy.

9. Nesprávnou je podle stěžovatelů úvaha krajského soudu a Nejvyššího soudu, že první žalovaná a druhý žalovaný nejsou k náhradě škody zavázáni společně a nerozdílně. Ti totiž byli společně a nerozdílně zavázáni vůči obchodní společnosti Hypoteční banka, a. s. na základě smlouvy o poskytnutí hypotečního úvěru (viz bod 4 výše). Věc byla dále nesprávně posouzena i v otázce příčinné souvislosti. Podle stěžovatelů *„zatajená informace o tom, že jeden z prodávajících je vrah, není z právního pohledu vlastností domu, ale jde o vlastnost či spíše právní charakteristiku prodávajících. S okolností, že prodávající je aktuálně (v době prodeje) vazebně stíhaný vrah, který se k vraždě přiznal, jsou spojeny závažné právní následky a rizika. Taková osoba není jako prodávající kredibilní, jde o osobu, která bude čelit vysokému trestu odnětí svobody, nebude nijak významně výdělečně činná a okamžikem vraždy jí reálně vznikají vysoké závazky (vůči poškozeným, vůči státu a mohou i další).“* V návaznosti na to uvádějí, že první žalované a třetímu žalovanému *„muselo být jasné, že vyplacení hypotečního závazku i za ... vazebně stíhaného vraha ještě před převodem vlastnického práva je pro stěžovatele krajně rizikový krok, protože na vrahovi si v případě nedokončení celé obchodní transakce nic nevezmou, ten jim nic nevrátí a to se také stalo“.* Z právního hlediska je pak rozhodné, že pro založení odpovědnosti za škodu není nutné, aby vznik určité škody byl pro jednajícího konkrétně předvídatelný, nýbrž je dostatečné, že není vysoce nepravděpodobný pro optimálního pozorovatele. Zcela nekorektní je podle stěžovatelů argument krajského soudu požadavkem na snížení kupní ceny (viz bod 6 výše). K tomu totiž stěžovatelé přistoupili až poté, co již byla vyplacena část kupní ceny na úhradu hypotečního závazku první žalované a druhého žalovaného. V dané chvíli se jim toto jevílo jako jediné uskutečnitelné řešení problému. Informaci o trestném činu druhého žalovaného se totiž stěžovatelé prokazatelně dozvěděli až po uzavření smlouvy.

10. Stěžovatelé ve vazbě na výše uvedené zdůrazňují, že podání návrhu na předběžné opatření třetími osobami nelze považovat *„za nezávislou, na nic nenavazující skutečnost...“*, kterou první žalovaná a třetí žalovaný nemohli předvídat, resp. která by způsobila přetržení příčinné souvislosti. Soudy v konečném důsledku připustily, že tyto osoby těžily ze svého protiprávního jednání, což stěžovatelé shledávají rozporným nejen s § 6 o. z., ale i s principy spravedlnosti.

III.

Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatelů

11. Ústavní soud vyzval další účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Krajský soud ve svém stručném vyjádření uvedl, že ústavní stížnost je pouze polemikou s jeho závěry, odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření navrhl, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou, popřípadě ji zamítl. Zdůraznil, že setrvává na věcné správnosti svého rozhodnutí. Opětovně zpochybnil argumentaci stěžovatelů týkající se solidární odpovědnosti žalovaných. Stejně tak neshledává relevantním argument stěžovatelů, že „nesprávně připustil“ nepoctivé jednání první žalované, neboť povinnost k vydání bezdůvodného obohacení nebyla vázána na tvrzené nepoctivé jednání, ale na objektivní stav vyvolaný nemožností plnění závazku prodávajících. Podání návrhu třetích osob na vydání předběžného opatření, kterým soud zakázal druhému žalovanému disponovat s jeho majetkem, byl podle Nejvyššího soudu „*skutečností způsobilou přerušit řetězec příčinné souvislosti*“ mezi jednáním první žalované a třetího žalovaného a vznikem škody. Současně na téže straně vyjádření uvádí, že „*jakkoliv ... nepovažuje argumentaci stěžovatelů obsaženou v ústavní stížnosti za nepřesvědčivou, judikатурní závěry (jejich aplikace) k otázce příčinné souvislosti, stanovení jevů, mezi kterými se má příčinná souvislost zjišťovat, respektive stanovení jevů, které mají příčinnou souvislost vyloučit, a dále k posouzení jejich závažnosti ... umožňují v poměrech projednávané věci učinit jak závěr o přetržení příčinné souvislosti mezi jednáním vedlejších účastníků 1) a 3) a vznikem škody, tak i závěr opačný. Přiklonil-li se odvolací soud na základě skutkových zjištění, jejichž správnost či úplnost v řízení dovolacím nemůže doznat změny, k závěru, že do řetězce příčin ... vstoupila na jednání žalovaných 1) a 3) nezávislá skutečnost ..., která byla pro zánik závazku z kupní smlouvy, respektive pro vznik škody, rozhodující a kterou žalovaní 1) a 3) nemohli předvídat, pak takový závěr nelze považovat za nepřiměřený.*“

13. Výzvami ze dne 1. 12. 2021 byli všichni žalovaní Ústavním soudem informováni, že proti shora uvedených soudním rozhodnutím podali stěžovatelé ústavní stížnost, přičemž v řízení o této ústavní stížnosti jim přísluší postavení vedlejších účastníků řízení. Těmto osobám Ústavní soud poskytl lhůtu třiceti dnů k vyjádření se k obsahu ústavní stížnosti. Výzvy k vyjádření se k ústavní stížnosti byly řádně doručeny všem žalovaným do vlastních rukou dne 8. 12., 9. 12. a 18. 12. 2021. Jelikož se žádná z těchto osob k ústavní stížnosti ve lhůtě určené Ústavním soudem, ani posléze, nevyjádřila, má se v souladu s jimi poskytnutým poučením za to, že se postavení vedlejších účastníků vzdaly.

14. Vyjádření účastníků řízení zaslal Ústavní soud stěžovatelům k replice, kteří uvedli, že setrvávají na své argumentaci obsažené v ústavní stížnosti. Zdůraznili, že postupem soudů „*fakticky došlo k preferování protiprávního jednání a poskytnutí ochrany škůdcům, místo toho, aby v souladu s principem spravedlnosti byl zvolen výklad ve prospěch strany protiprávním jednáním poškozené*“. První žalovaná i třetí žalovaný „*věděli, resp. alespoň měli vědět o riziku, že pozůstalí po zavražděné mohou uplatnit vraždou vzniklé nároky*“, avšak existenci tohoto rizika zcela vědomě přenesli na stěžovatele, přičemž toto riziko se naplnilo. K námitce Nejvyššího soudu, že stěžovatelé ve vztahu k § 2995 o. z. nepředložili žádnou právní otázku, která by zakládala přípustnost dovolání, uvádějí, že jeho přípustnost založili na úvaze neexistence judikatury Nejvyššího soudu k tomuto ustanovení občanského zákoníku.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v nichž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou zastoupeni advokátem podle § 29 až § 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), když vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocným soudním rozhodnutím, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice. Jeho úkolem je toliko přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo (srov. náleze ze dne 11. 5. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3542/20, veřejně dostupný na internetu na adrese <http://nalus.usoud.cz>). Skutečnost, že se soudy opřely o výklad právní normy, s nímž stěžovatelé nesouhlasí, sama o sobě důvodnost ústavní stížnosti nezakládá. Na straně druhé však platí, že „výklad a následné použití právních předpisů obecnými soudy mohou být vybočující z mezí daných hlavou pátou Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva“ [náleze ze dne 8. 10. 2019 sp. zn. II. ÚS 1782/19 (N 172/96 SbNU 197)], což odůvodňuje kasační zásah Ústavního soudu (viz náleze ze dne 19. 10. 2021 sp. zn. III. ÚS 2208/21).

17. Po posouzení ústavní stížnosti, obsahu napadených rozhodnutí a seznámení se s obsahem vyžádaného soudního spisu, dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud předesílá, že přestože je vázán petitum ústavní stížnosti, není vázán jejím odůvodněním, tj. argumenty, které stěžovatelé v ústavní stížnosti uvádějí [srov. nálezy ze dne 29. 11. 1994 sp. zn. I. ÚS 89/94, ze dne 4. 4. 2007 sp. zn. I. ÚS 236/05 a ze dne 3. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 2396/13 (N 53/73 SbNU 69)]. Proto může zrušit napadená rozhodnutí i z jiných důvodů, než které uvádějí stěžovatelé v ústavní stížnosti.

19. Předmětem sporu byla především otázka, zda lze povinnost k vydání bezdůvodného obohacení, popř. k náhradě škody, uložit nejen druhému žalovanému, ale též první žalované, která byla spolu s ním smluvní stranou kupní smlouvy na straně prodávající, a třetímu žalovanému, který při uzavírání kupní smlouvy se stěžovateli jednal na základě plné moci udělené druhým žalovaným. Krajský soud na tuto otázku odpověděl záporně, když přiznal stěžovatelům nárok pouze vůči druhému žalovanému. Jelikož tomu byla v adhezním řízení uložena povinnost k náhradě nemajetkové újmy v celkové výši 5 000 000 Kč (viz bod 4 výše), lze předpokládat, že soudně přiznaná pohledávka stěžovatelů vůči druhému žalovanému bude v exekučním řízení fakticky nedobytnou. Stěžovatelé proto mají právní zájem na tom, aby byla výše uvedená povinnost uložena nejen druhému žalovanému, ale též první žalované a třetímu žalovanému.

20. Krajský soud dospěl v napadeném rozsudku k závěru, že mezi jednáním první žalované a třetího žalovaného na straně jedné a vznikem škody na straně druhé, není dána příčinná souvislost, resp. že u třetího žalovaného nebyly splněny podmínky stanovené v § 2950 o. z.

Odůvodnění rozhodnutí krajského soudu k tomuto závěru však vykazuje ústavněprávní deficit, pro který Ústavní soud napadené rozhodnutí zrušil. Obzvláště tehdy, mění-li odvolací soud rozhodnutí soudu prvoinstančního, musí se dostatečně vypořádat s argumentací soudu prvního stupně i s argumentací účastníků řízení. Neobsahuje-li odůvodnění náležitě zdůvodnění, proč soud druhého stupně dospěl k odlišnému právnímu názoru, nese takové rozhodnutí znaky libovůle [viz náleze ze dne 3. 11. 2011 sp. zn. III. ÚS 3645/10 (N 189/63 SbNU 199)].

21. Klíčový závěr krajského soudu, aprobovaný Nejvyšším soudem, že v posuzované věci došlo k „přetržení“ příčinné souvislosti, nelze považovat za náležitým způsobem odůvodněný. Z odůvodnění rozhodnutí především nelze seznat, jakými úvahami se soudy řídily, když shledaly, že první žalovaná a třetí žalovaný nemohli předpokládat, že druhý žalovaný, odsouzený za trestný čin vraždy, o kterém tito prokazatelně věděli, může být omezen v dispozici se svým majetkem. Soudy ani neozřejmily, proč v dané věci nevyšly z konceptu objektivní předvídatelnosti škodního následku z pohledu tzv. optimálního pozorovatele, tedy obvyklého chodu věci (přiměřeně viz TICHÝ, L. In TICHÝ, L., HRÁDEK, J. *Deliktní právo*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 145 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2018 sp. zn. 25 Cdo 2999/2018). V takovém případě by šlo totiž považovat za stěžejní obhajitelný argument třetího žalovaného, který se bránil tím, že „*vůbec nevěděl, že je možné v trestním řízení uplatnit náhradu škody*“ (viz bod 26 odůvodnění rozsudku krajského soudu), když byl prokazatelně informován o trestném činu druhého žalovaného, kterého dokonce navštívil ve vazbě kvůli uzavření plné moci (viz bod 34 odůvodnění rozsudku okresního soudu). Soudy též dostatečně neozřejmily, proč má být na první žalovanou, která byla společně s druhým žalovaným smluvní stranou kupní smlouvy na straně prodávající, použit (v rozporu se závěry okresního soudu) zcela jiný „právní režim“, resp. proč rovněž ona nemá být (byť nikoliv společně a nerozdílně) zavázána k vydání bezdůvodného obohacení nebo náhradě škody.

22. V řízení před okresním soudem bylo prokázáno, že první žalovaná a třetí žalovaný vědomě stěžovatelům zamlčeli podstatnou informaci, s jejíž znalostí by stěžovatelé s největší pravděpodobností předmětnou kupní smlouvu vůbec neuzavřeli. Požadovali-li stěžovatelé po zaplacení části kupní ceny nejprve alespoň slevu z ní, neboť se až po uzavření kupní smlouvy dozvěděli o vraždě spáchané v předmětné nemovitosti, nelze z této skutečnosti „automaticky“ dovodit, že by kupní smlouvu uzavřeli i s vědomím této skutečnosti (viz bod 6 výše). Krajský soud fakticky umožnil, aby žalovaní těžili ze svého nepoctivého jednání, což zapovídá již obecné ustanovení § 6 odst. 2 o. z., které je kogentní, když jakékoliv vyloučení jeho použití je neplatné pro rozpor s dobrými mravy (viz PIPKOVÁ, P. J. In PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, s. 37 – 38). Přitom soudy dostatečně a konzistentně neozřejmily, proč ke vzniku škody došlo pouhou „shodou okolností“, na které nenesou první žalovaná a třetí žalovaný podíl. Ani sama skutečnost, že stěžovatelé při koupi nemovitosti nevyužili notářskou nebo advokátní úschovu, nemůže zbavit první žalovanou a třetího žalovaného odpovědnosti za nepoctivé právní jednání. Ze skutkových zjištění okresního soudu lze přitom dovodit, že nepoctivé jednání žalovaných bylo podstatnou (byť nikoliv jedinou) příčinou vzniku škody. V té souvislosti lze ostatně odkázat na náleze ze dne 5. 10. 2011 sp. zn. II. ÚS 1387/11 (N 171/63 SbNU 13), v němž Ústavní soud zdůraznil, že „důsledkem nesprávného posouzení příčinné souvislosti mezi škodní událostí a škodou ze strany obecných soudů bylo dovození právních závěrů, které jsou v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými a právními zjištěními, čímž došlo k porušení práva na spravedlivý proces...“.

23. Ústavní soud již v minulosti podrobně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadné použití podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod

[srov. nálezn ze dne 10. 10. 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85) a nálezn sp. zn. IV. ÚS 3542/20]. Jde zejména o situace „postihuje-li rozhodování obecných soudů nepřipustně některé ze základních práv a svobod, případně pomijí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti ...“ (nálezn sp. zn. IV. ÚS 3542/20). Za protiústavní je třeba považovat též nerespektování kogentní normy, jakož i takový výklad, který je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. v podobě přepjatého formalismu). Libovůle při výkladu a použití právní normy se může projevit též jako extrémní rozpor napadeného rozhodnutí s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu nebo rozpor s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (nálezn sp. zn. III. ÚS 2208/21).

24. Ustanovení § 2950 o. z., jehož výklad byl předmětem rozhodnutí krajského soudu ve vztahu ke třetímu žalovanému, stanovuje, že „kdo se hlásí jako příslušník určitého stavu nebo povolání k odbornému výkonu nebo jinak vystupuje jako odborník, nahradí škodu, způsobí-li ji neúplnou nebo nesprávnou informací nebo škodlivou radou danou za odměnu v záležitosti svého vědění nebo dovednosti. Jinak se hradí jen škoda, kterou někdo informací nebo radou způsobil vědomě.“ I v případě použití toliko druhé věty předmětného ustanovení (tzv. nekvalifikovaný zástupce) je však třeba zdůraznit, že náhrada dopadá nejen na škodu způsobenou radou, ale i neúplnou (!) informací. Ze skutkových zjištění okresního soudu je přitom evidentní, že třetí žalovaný stěžovatelům poskytl v procesu kontraktace neúplné informace, když vědomě zamlčel, že druhý žalovaný v předmětné nemovitosti spáchal trestný čin vraždy. Tuto skutečnost krajský soud zcela opomenul. V případě náhrady škody podle § 2950 věty druhé o. z. je pak nerozhodné, zda byla rada či informace poskytnuta úplatně, nebo bezúplatně. Jen pro úplnost Ústavní soud uvádí, že třetí žalovaný odměnu obdržel, byť od obchodní společnosti Hypoteční banka, a. s. Ani pro použití věty první § 2950 o. z. by přitom nebylo rozhodné, od koho škůdce odměnu obdržel – podstatné je, že nejednal nezištně (přiměřeně srov. MELZER, F. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. IX. Svazek*. Praha: Leges: 2018, s. 876). Pro založení odpovědnosti podle § 2950 věty druhé o. z. je pak třeba zavinění toho, kdo škodu způsobil. Z jazykového, systematického ani teleologického výkladu daného ustanovení přitom nelze dovodit, že by muselo jít o úmysl, jak požadoval krajský soud (viz bod 6 výše). Naopak plně postačuje i zavinění ve formě vědomé nedbalosti (viz VOJTEK, P. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. 2. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 1059; PAŠEK, M. In PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, s. 3100). Za zásadní však Ústavní soud v dané věci považuje to, že se krajský soud zabýval pouze otázkou (ne)škodlivosti rady třetího žalovaného, opomenul se však náležitě vypořádat s tou částí právní normy, která se týká škody způsobené neúplnou informací, již se stěžovatelům bezpochyby dostalo. V důsledku toho krajský soud nedostal požadavkům, které Ústavní soud shrnul výše v bodu 23.

25. Právo na soudní ochranu a spravedlivý proces, které je dovozováno především z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, zahrnuje komplex práv jednotlivce, který se váže k procesní ochraně jeho práv a oprávněných zájmů. Jeho součástí je i požadavek, aby rozhodující soud dodržoval zákonem stanovený postup a upravený proces (srov. čl. 90 Ústavy), protože jedině při důsledném respektování procesních předpisů za ústavně souladného výkladu podústavních norem může být konečné rozhodnutí ve věci výsledkem řádného soudního procesu. Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelů s tím, že závěry krajského soudu jsou v souladu s jeho stálenou judikaturou. Ve vyjádření zaslaném Ústavnímu soudu však současně uvedl, že

„judikaturní závěry (jejich aplikace) k otázce příčinné souvislosti ... umožňují v poměrech projednávané věci učinit jak závěr o přetržení příčinné souvislosti mezi jednáním vedlejších účastníků 1) a 3) a vznikem škody, tak i závěr opačný“ (viz bod 12 výše), s tím, že závěr krajského soudu o nedostatku příčinné souvislosti, resp. jeho přetržení, nepovažuje za nepřiměřený. Nejvyšší soud tak ve svém vyjádření fakticky připustil jistý odklon krajského soudu od (přínejmenším části) své ustálené rozhodovací praxe. Přesto však stěžovatelům neposkytl právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a pokračoval v jeho porušení, jež bylo založeno napadeným rozsudkem krajského soudu (viz výše). Lze přisvědčit stěžovatelům v tom, že se krajský soud odchýlil od judikatury Nejvyššího soudu, a to zejména v otázce (ne)zohlednění tzv. objektivního pozorovatele a teorie adekvátnosti příčinné souvislosti. S ohledem na konkrétní okolnosti případu posoudil Nejvyšší soud přípustnost dovolání stěžovatelů přepjatě formalisticky, a to též tehdy, když konstatoval jeho nepřipustnost v situaci, kdy jeho judikatura nabízí řešení (pouze) otázky obecnější povahy (viz bod 7 výše). Stěžovatelé zde přitom jasně vymezili předpoklad přípustnosti dovolání a položili relevantní právní otázku k předpokladům odpovědnosti třetího žalovaného (viz č. 1. 363 soudního spisu). Povinnost všech soudů, včetně Nejvyššího soudu, chránit základní práva a svobody vyplývá již z čl. 4 Ústavy. Jelikož Nejvyšší soud neposkytl stěžovatelům soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, přistoupil Ústavní soud též ke zrušení jeho usnesení.

26. Ústavní soud uzavírá, že pro uvedené ústavněprávní nedostatky bylo rozsudkem krajského soudu a usnesením Nejvyššího soudu porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

27. Jelikož je ústavní stížnost důvodná, Ústavní soud jí vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil. Ústavní soud takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 15. března 2022

Vojtěch Šimíček
předseda senátu